

РЕГУЛЯТОРНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Постановка проблеми. Державний бюджет є одним з найважливіших інструментів впливу на соціально-економічний розвиток країни. Держава за допомогою бюджету здійснює перерозподіл валового внутрішнього продукту, впливає на результати господарської діяльності, вживає соціальні заходи. В сучасних умовах інтеграційного розвитку економіки бюджет набуває провідне значення в системі державного регулювання господарського життя. Формування бюджетної політики, що відповідає стратегії євроінтеграційного розвитку, є одним із найбільш актуальних питань сьогодення. В умовах фінансової нестабільності особливого значення набувають проблеми формування механізму державного регулювання, що пов'язано з перерозподілом фінансових ресурсів через бюджетну і податкову системи. Саме бюджетна система є потужним інструментом впливу держави на темпи і пропорції економічного розвитку.

Основне призначення Державного бюджету – забезпечити розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту між галузями та регіонами відповідно до політики економічного розвитку. В Україні механізми бюджетного регулювання є складними і недостатньо вивченими. Тому актуальним на сьогодні залишається з'ясування сутнісно-функціонального аспекту Державного бюджету не лише як перерозподільчого, але й регуляторного інструмента економічної політики держави.

Аналіз наукових досліджень. Серед сучасних вчених, що досліджують бюджетну проблематику, можна виділити таких, як: Й.М. Бескид, О.Д. Василик, Ц.Г. Огонь, К.В. Павлюк, Ю.В. Пасічник, Д.В. Полозенко, І.Я. Чугунов, Т.В. Шибер, С.І. Юрій та ін. В їхніх наукових дослідженнях істотна увага приділяється значенню Державного бюджету, його грошовому наповненню, реалізації сучасної бюджетної політики в Україні.

Мета статті. Незважаючи на широке коло висвітлених питань щодо бюджетного регулювання багато проблем залишаються

недостатньо вивченими. Висвітлення авторського бачення сутності бюджету та бюджетного регулювання є основною метою даної статті.

Основна частина. Важлива роль у структурі та механізмі регулювання економіки відведена Державному бюджету. Він є невід'ємною складовою ринкових взаємовідносин і вагомим інструментом реалізації державної політики. В економічній літературі існує багато трактувань щодо визначення бюджету.

Згідно з положеннями Бюджетного кодексу України “Бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду”. За цим визначенням бюджет являє собою фонд фінансових ресурсів, який перебуває у розпорядженні органів виконавчої влади певного рівня й використовується для виконання покладених на них функцій, передбачених конституцією [1, с. 155].

На відміну від попереднього економіко-правового трактування бюджету, наступне визначення підкреслює його фінансову природу: “Бюджет – це план утворення й використання фінансових ресурсів держави та його складових територіальних одиниць, який забезпечує можливість виконання відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них функцій” [4, с. 13].

Найбільш узагальнюючий економіко-теоретичний зміст має розуміння бюджету як економічної категорії. Державний бюджет відображає грошові відносини, які виникають між державою, з одного боку, і підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності і фізичними особами – з іншого, з приводу утворення централізованого фонду грошових коштів держави і його використання на розширене відтворення, підвищення рівня життя і задоволення інших суспільних потреб [5, с. 26].

З огляду на вищевказане, можна зробити висновок, що бюджет являє собою централізований фонд фінансових ресурсів держави, що створюється для виконання покладених на неї функцій.

Сутність бюджету розкривається через його функції. В економічній літературі вирізняють дві основні функції Державного бюджету – розподільчу і контролюючу. Реалізація розподільчої функції полягає в акумулюванні бюджетних надходжень з подальшим відповідним їх використанням. Контролююча функція означає, що суспільство через певні структури контролює і вирівнює бюджетний розподіл. Реалізація даної функції забезпечує контроль за бюджетними ресурсами.

Поряд з названими функціями Державного бюджету слід зазначити ще такі функції як державне регулювання і стимулювання економічного розвитку, фінансове забезпечення соціальної політики [4, с. 14].

На думку сучасних вчених, виходячи зі світового досвіду, з розвитком ринкових відносин роль державного регулювання соціально-економічних процесів повинна зростати. Бюджет, в свою чергу, може бути і є головним інструментом такого регулювання. Сутність бюджетного регулювання полягає у розробці шляхів акумулювання та використання бюджетних коштів, спираючись на актуальність першочергових завдань, що постають перед суспільством на конкретному відрізку його розвитку.

Таким чином, бюджет – важливий інструмент впливу на розвиток економіки і соціальної сфери. Серед методів бюджетного регулювання економіки можна назвати субсидування підприємств і громадян, бюджетне фінансування пріоритетних галузей, соціальної сфери, податкові пільги. Ефективне і науково обгрунтоване використання зазначених методів дає змогу забезпечувати економічне зростання як окремих регіонів, так і держави в цілому.

Можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов'язані з умовами та результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин. Виникнення бюджетних відносин і зміни в них відбуваються внаслідок розвитку економіки, яка є передумовою і одночасно об'єктом їх впливу. У перерозподілі вартості між сферами суспільної діяльності, територіями, певними групами громадян саме в задоволенні таких суспільно необхідних потреб і полягає основна регулююча роль бюджету [4, с. 27].

Регулюючий вплив держави через бюджет формується на етапі планування дохідної та витратної частин Державного бюджету на відповідний бюджетний рік.

Згідно з Бюджетним кодексом України, доходи бюджету – це всі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України; видатки бюджету – це кошти, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів, наданих на погашення основної суми боргу та повернення надмірно сплачених до бюджету сум.

Зазначені економічні категорії, що є формами механізму бюджетного регулювання, перебувають в тісному взаємовпливі між собою та розвитком економіки держави. Видатки бюджету повністю залежать від обсягів доходів бюджету, які прямо пропорційно обумовлені рівнем і показниками економічного розвитку. В свою

чергу, бюджетні видатки мають значний вплив на економічні показники суб'єктів господарської діяльності та громадян, що знову ж таки має прямий вплив на формування доходів бюджету.

Держава планує доходи і видатки бюджету, регулює через доходи бюджету всіх рівнів за рахунок передачі їм загальнодержавних доходів. При цьому основною метою такого планування має бути забезпечення фінансової стабільності суб'єктів господарської діяльності, громадян і держави в цілому. Але за нинішнього законодавчого тиску на бюджет забезпечити прийняття реальних рішень і зважений вибір пріоритетів державних видатків є неможливим [3, с. 12].

Помилковим є сприймання призначення бюджету тільки як акумулювання та витрачання державних коштів. За такого сприйняття неможливо розгледіти головного – за цифровими показниками виконання бюджету стоїть реальне життя. Держава через бюджет акумулює значну частку національного доходу а також здійснює видатки на фінансування галузей економіки, регіонів, соціально-культурної сфери, регулює і контролює ці процеси.

Нині бюджет України перебуває не в найкращому стані, віддзеркалюючи економічне і соціальне становище в суспільстві. Бюджетна система України має багаторівневий склад, а тому питання щодо їх регулювання є досить складним. Бюджетне регулювання при формуванні бюджетів здійснюється через нормативне виділення коштів загальнодержавних податків нижчестоящим бюджетам для виконання видатків. Формування і регулювання бюджетів потребують збалансованості. Постає питання, що брати за основу при бюджетному плануванні – доходи чи видатки. До періоду ринкових перетворень процес складання бюджету починався з видатків. З переходом до ринкової економіки бюджет складають на підставі прогнозованих доходів.

На сьогодні багато науковців і практиків вважають, що домінуючим у бюджетному плануванні є доходи. Але не менша кількість їх мають іншу думку – планування бюджету слід здійснювати з видатків.

Так, наприклад, Ц. Огонь вважає, що брати за основу при бюджетному плануванні видатки в даний період розвитку ринкових відносин означає ставити під сумнів забезпечення фінансової стабільності держави [3].

Як показує практика, в бюджетних резолюціях останніх років ставляться такі завдання, які реально не можуть бути виконані за рахунок бюджетних доходів.

Висновки. Питання бюджетного регулювання постійно дискутується і потребує поглибленого вивчення. При цьому до уваги необхідно брати вплив всіх суспільно-економічних факторів. Бюджетне регулювання слід розглядати як інструмент досягнення заявлених пріоритетних цілей – регулювання соціально-економічного розвитку держави, проведення регіональної політики, опосередковане втручання у діяльність суб'єктів господарювання, підвищення добробуту населення тощо.

Бюджетна система України, яка за півтора десятиріччя незалежності держави пройшла процеси розвитку й удосконалення, має досить ефективну структуру для здійснення бюджетного регулювання. Але поряд з цим є ще багато питань, що потребують детального вивчення. І в першу чергу, це питання бюджетного регулювання доходів та видатків для ефективного впливу на соціальний розвиток та економічне зростання.

Список літератури

1. Василик О.Д. Теорія фінансів. – К.: НІОС, 2000. – 416 с.
2. Іголкін І.В. Податкова реформа як об'єктивна необхідність зміцнення дохідної частини державного бюджету // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 8. – С. 19-25.
3. Огонь Ц. Пріоритети фінансової стабільності держави // Вісник НБУ. – 2005. – № 9. – С. 12-15.
4. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку. – К.: НІОС. 2003. – 488 с.
5. Юрій С.І., Бескид Й.М. Бюджетна система України. – К.: НІОС, 2000. – 400 с.

Отримано 01.12.2005

Рогова, Н.В. Регуляторна функція державного бюджету та її реалізація в сучасних умовах [Текст] / Н.В. Рогова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб.наук. праць. - Суми: УАБС НБУ. - 2005. - Вип. 14.- С. 292-296.